

Kültür

Enbiya YILDIRIM*

EKRANLARDAKİ DİNÎ TARTIŞMALAR -İÇERİDEN BİR BAKIŞ-

“Son on-onbeş yıllık süreçte televizyon ekranlarında icra edilen dinî tartışmaların halkın inanç dünyasına ve kulluğa yönelmesine ne derece müsbet etki yaptığına, kalplerinde ne tür sarsıntılar yarattığına dair bilimsel saha çalışmalarına ihtiyaç vardır.”

Devletin tek resmî televizyon kanalı varken, Asaf Demirbaş'ın haftada bir sunduğu programlarla insanlar din adına “ne kadarlık ve ne tür” bilgi verilmek isteniyorsa onu alabilirlerdi. Bir de kandillerde mevlid programları yapılır, cuma sabahları da radyoda “Cuma Sabahı” adlı bir program olurdu. Bunun dışında dinî bilgi ihtiyacı camilerden veya özel toplantılardaki sohbetlerden karşılanırdı. Kitap okuma merakı olanlar da Ömer Nasuhi Bilmen, Mehmed Zihni Efendi gibi büyük bilgilerin yazmış oldukları ilmihal-leri okuyarak kendilerini geliştirmeye çalışırdı.

Özel televizyonların serbest bırakılmasıyla birlikte insanlar din adına tam anlamıyla bombardımana tabi tutulmaya başlandı. Bazı kanallar belli bir meşrebin dinî kabullerine göre uygun yayınlar yapmaya başlarken, sahiplerinin dinî hassasiyet taşıdığı kabul edilen kanallar ile bu hassasiyete sahip olmayan medya patronlarının televizyonlarında düzenlenen programlarla din çeşitli açılardan ele alınır oldu.

Bu programlar ilk başlarda sarsıcı bir etki yarattı. Önceden

duyulmamış yeni şeyler söyleniyor, kabir azabının olmadığı, kaderde insanın yapacaklarının yazılmadığı (yakın zamanda da hurilerin cennette eş olmayacağı) iddia ediliyor; kafaları karışan insanlar güvendikleri hocalara koşup bunları soruyor ve ne yapacaklarını şaşırıyorlardı. Yeni söylemin karşısında geleneksel çizgiyi koruyan hocalar da geçmişten intikal eden bilgileri var güçleriyle savunmaya, kadim ulemanın kabullerini korumaya çalıştılar. Böylece iki cephe arasında üç çeşit izleyici profili ortaya çıktı:

Birinci olarak, yeni söylem sahiplerinin etkisinde kalanlar. Bunların önemli bir kısmını, daha öncesinde dinî bilgisi çok az, İslâm'ı yaşama ve ibadetler noktasında da son derece zayıf olan izleyiciler oluşturur. Bu kişiler, farklı dil sahibi hocaların söylediklerini doğru kabul ettiler ve onların anlattıklarını benimsediler. Böylece söz konusu hocaların neredeyse kendi cemaatleri oluştu. Bunun yanında eski öğrendiklerinin doğru bilgiler olmadığını düşünüp yeni söylem sahibi hocaların etrafında toplanan insanların sayısının da az olmadığını söylemek durumundayız. Bu grubun oluşumunda televizyon kanallarındaki dinî programla-

rın neredeyse bütününün yeni söylem sahibi hocalara tahsis edilmesinin etkisini unutmamak gerekir. Bu imkân, kitleleri etkilemeleri ve taraftar kazanmaları açısından onlara büyük bir avantaj sağlamıştır. Tartışma programlarında bu hocalarımızın karşısına çıkarılan zevatın büyük çoğunlukla liyakat sahibi olmaması da bu olguyu desteklemiştir.

İkinci gurubu ise, öteden beri belli hocaların kitaplarını ve sohbetlerini takip eden, bir halka içerisinde yer alan insanlar oluşturur. Bunlar geleceğin sunduğu bilgiye son derece bağlıdırlar. Dinin elden gittiği endişesini taşıyan bu kesim bütün güçleriyle savunma pozisyonuna geçtiler. Yeni söylemler geliştiren hocaların karşısında tam anlamıyla cephe aldılar ve onları dini tahrip etmekle suçladılar. Söylemlerinin halkı dine ısındırmak bir yana dinden soğuttuğunu, ibadete yöneltmediğini, zaten dini yaşamayan bu kitlelere yeni gerekçeler sunduklarını söylediler. Bunları “geleneğin muhafızları” olarak tanımlayabiliriz.

Bu iki grup yanında en zor da kalanlar aradıkları, yani kafaları karışık olanlardır. Diğer iki gruptakiler yerlerini belir-

lemiştir. Ancak bu insanlar her iki tarafın hocalarının söylediklerine bütünüyle olmasa bile kısmen hak vermişlerdir ve ne tarafa gideceklerini şaşır- mışlardır. Bir tatminsizlik için- dedirler ve halkın çok önemli bir kesimini bu insanların oluş- turduğunu söylemek yanlış ol- masa gerektir.

Arz ettiğimiz tablo karşısın- da öncelikle sormamız gereken husus, söz konusu programla- rın (en azından büyük kısmının) hangi amaçla yapıldığı veya yap- tırıldığıdır. Bu programların sa- hiplerinin, insanlar dinlerini öğ- rensinler ve kulluklarını daha iyi yaşasınlar, İslâmî değerlere daha çok sahip çıksınlar gibi bir niyet- leri var mıdır diye sordüğümüz- da, yanıtının olumlu olmayacağı- nı sanırım hepimiz kabul ederiz. Bütün muhtemel diğer niyetler bir yana, konuşmacıların birbir- leriyle çatıştırılması ve son de- rece aykırı şeylerin söylenmesi- nin arzu edilmesiyle, en azından reyting kaygısının öne çıktığını söylemek durumundayız. Dola- yısıyla İslâmî bilgiyi doğru sun- ma çabasından söz etmemiz pek mümkün gözükmemektedir. En azından TV kanallarının çoğu için durum bu şekildedir.

Yukarıda yaptığımız üçlü tasnif bir hususu daha dile ge- tirmemizi zorunlu kılmaktadır. O da, televizyon programları- nın insanların tam anlamıyla bilgilenmelerine yeterli zaman tanıyıp tanımadığı meselesidir. Sanırım bu sorunun cevabı bü- tünüyle olumsuzdur. Sonuçta televizyon programları genel-

de canlı performansın sergilen- diği, bu nedenle anlatılandan ziyade insanın kendisini tak- dim etme çabasının öne çıktı- ğı yayınlardır. Tartışma prog- ramları da karşıdakini yenmek adına ölçünün kaçtığı platform- lardır. Ayrıca delillerin sunu- mu için yeterli süre verilme- diğinden konu ne kadar güzel anlatılmaya çalışılırsa çalışıl- sın, bir bütün olarak sunulma- sı imkânsızdır. Bu nedenle se- yirci konuyu kuşatan bir bilgiyi elde edemez. Olan biten, izleyi- ciyi etkilemekten ibaret kalır. Bütün bu manzaranın din adı- na ne kadar sağlıklı bir sonuç sağlayacağını iyi değerlendirilmesi icap eder.

Bu nedenle, din adına konu- şan hocalarımızın iyi niyetin- den şüphe etmemekle birlikte, çıktıkları programların sonu- cunda vatandaşların kafaların- da nasıl bir din algısı oluştur- duklarını muhasebe etmeleri uygun olur. Anlattıkları husus- ta haklı olduklarını varsaysalar bile, meseleyi bütüncül olarak sunabildiler mi, yoksa insanla- rın dini “tamamen şüphe alanı” olarak algılamalarına mı sebep oldular? Hatta insanların şüp- heye düşmelerine kendileri mi sebep oldular? Bu husus ger- çekten de önemlidir. Zira eski bilgilerine göre İslâm’a ve inan- dıkları hususlara saygı göste- ren geniş halk kitleleri, dinî olan her şeye şüpheyle bakma- ya başlayabilir. “Aslı olmayabi- lir, bu nedenle önem vermesek de olur.” şeklinde ciddiye alma- ma, umursamama yaklaşımı- nı benimseyebilir. Bu ise “Dini

her şeyin önünde tutma” kabu- lünü aşağı çeker ve kutsalları sı- radanlaştırır.

Televizyon programlarına çıkan hocalarımızı, yeni söy- lem geliştirenler ile eskiyi savu- nanlar olarak ikiye ayırarak ol- duğumuzda, her iki gurubun da aşması gereken temel bir sorun daha bulunmaktadır:

Aykırı (veya yeni) şeyler söy- lediklerini kabul edebileceği- miz hocalarımız, televizyonlar- da sürekli aykırı söylemleri dile getirerek vitrine çıkmaktadırlar. Bu ise etraflarında toplan- makta olan kitlelerin bile on- lardan uzaklaşmasına neden olmaktadır. Çünkü “Gelenek- te doğru bir şey yok.”, “Hakika- ti ilk biz keşfettik.” yaklaşımı, geçmişi bütünüyle inkâr etmek olduğundan itici gelmektedir. Bunun yanında bu tür söylem sahibi olanların bir kısmının sürekli suçlayıcı bir dil kullan- ması, İslâm’ı kendi bilgileri çer- çevesinde yaşamaya çalışan ga- rip Müslümanları aşağılayıp azarlaması, kendisi gibi düşün- meyen hocaları veya zümreleri itham etmesi, onlar gibi düşün- meyen geniş halk katmanlarını kendilerinden iyice uzaklaştır- maktadır. Bunun yanında, kar- şı tarafta yer alan insanları öte- leyen bu yaklaşım, toplumda var olan kamplaşmalar yetmi- yormuş gibi yeni bir ayrışma- ya neden olması sebebiyle teh- likeli bir durum arz etmektedir. Nitekim bu şekilde ekranlarda gözükken hocaların bir kısmına “Bu kendi düşüncesidir, saygı duyarız.” anlayışıyla yaklaşıp-

madığını, bilakis nefret edildiklerini görebiliyoruz. O zaman burada bir söylem sorunu olduğunu düşünmek durumundayız. Şayet İslâm dini toplumu bölen bir araç durumuna getiriliyorsa bu son derece tehlikelidir. Hâlbuki aşağılayıcı bir dil kullanmak, en azından insan kazanma sanatı açısından problemlidir.

Geleneği savunan hocalarımızın bir kısmının handikapına gelince; o da, kitaplarda gördükleri her bilgiyi dini savunma adına sahiplenmeleridir. Böyle olunca da geniş halk kitlelerine aslı olmayan veya dinde bir zemini bulunmayan bir takım malumatı bilgi diye sunmakta ve insanların zihinlerinde yanlış bilgilerin yer edinmesine neden olmaktadırlar. Böylesi hocalarımızın en büyük problemi, kendi kabuklarının dışına çıkmamaları, klasik dönem kitaplarıyla yetinmeleri, günümüzde son derece ciddi araştırmalarla yazılmış eserlere bakmamaları ve hatta bunlara bir değer atfetmemeleri; hatta onlara şüphe ile yaklaşmalarıdır. Böyle olunca da, dini anlatmak veya onu savunmak adına her türlü nakil, bir araştırma yapılmaksızın insanların zihinlerine boşaltılmaktadır. Bu ise yanlış bir din anlayışının oluşmasına sebebiyet vermektedir. Örneğin, geniş kitlelere hitap eden bir hocaefendi, kaynağını da vererek aşure gününde bir duanın okunmasını tavsiye etmekte ve bu duayı okuyanın o yıl vefat etmeyeceğini iddia etmektedir. Bunun İslâm'ın temel inanç de-

ğerleriyle taban tabana zıt olduğunu ve bu gerçek olsa her aşure günü Müslümanların sözkonusu duayı okumak suretiyle ölümü kendilerinden kıyamete kadar uzak tutabilecekleri gibi imkansız bir kanaat oluşturacağını göz ardı etmektedir. Görüldüğü gibi, bir büyük

dir. Din adına bir şeylerin yazıldığı internet sitelerine girilecek olursa, özellikle gençlerin zihinlerinin ne kadar dağıntık olduğu ve neredeyse hiçbir şeye güvenmedikleri görülür. Bu tablo bizleri ürkütmelidir.

Son on-onbeş yıllık süreç-

İslâm âlimi diyor denilerek aktarılabilecek her malumatın doğru olmama ihtimali vardır. Bu nedenle dikkatli olmak gerekmektedir.

“Bütün bunların bizi götürdüğü nokta nedir?”, başka bir ifadeyle “ne yapmak gerekir?” diye sorulacak olursa, sorunun tek cevabı vardır. O da itidaldir. İnsanın gerek konuşmalarında ve gerek yazılarında itidali elden bırakmaması gerekir. Yeni bir söylemi dile getirirken de, İslâm'ı savunacağım derken de aşırı gitmemek icap eder. Çünkü “orta çizgi” aşıldığı takdirde, sonuçları ifrat ve tefrite varmakta, bundan Müslümanlar olumsuz olarak etkilenmekte-

te televizyon ekranlarında icra edilen dinî tartışmaların halkın inanç dünyasına ve kulluğa yönelmesine ne derece müsbet etki yaptığına, kalplerinde ne tür sarsıntılar yarattığına dair bilimsel saha çalışmalarına ihtiyaç vardır. Gerçi bu hususları kesin hatlarıyla ölçmek belki hiçbir zaman mümkün olmayacaktır; ancak, “Ben vereceğim mesaja bakarım.” diyen hocalarımızın, çıktıkları programların nihai olarak neye hizmet ettiğine dikkat etmeleri en doğrusudur. Bu sözümüz her iki grup için de geçerlidir. Unutulmalıdır ki, bu din, milletimizin aslı mayasıdır. Bu maya giderse ne olacağını hepimiz biliyoruz.

* Prof. Dr.